

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОСТІ

КАХОВСЬКА О. В.

УДК 338.24:353.9

Каховська О. В. Концептуальні основи інформаційного забезпечення регулювання соціальності

Розглянуто і обґрунтовано зміст категорії «соціальність». Охарактеризовано реальний стан забезпечення соціальності в національному економічному просторі та ооконтурено деструкції управлінського характеру. Запропоновано набір чинників з їх ранжуванням за силою впливу на соціальність як основи технологізації процесів управління соціальністю у просторі й часі.

Ключові слова: соціальність, категорія, обґрунтування, реалії, оцінка, деструкції, управління, інформація, чинники впливу.

Рис.: 1. **Бібл.:** 6.

Каховська Олена Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант, кафедра державного управління та місцевого самоврядування, Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (вул. Гоголя, 29, Дніпропетровськ, 49044, Україна)

E-mail: elenakdn@rambler.ru

УДК 338.24:353.9

UDC 338.24:353.9

Каховская Е. В. Концептуальные основы информационного обеспечения регулирования социальности

Рассмотрено и обосновано содержание категории «социальность». Охарактеризовано реальное состояние обеспечения социальности в национальном экономическом пространстве и ооконтурены деструкции управленческого характера. Предложен набор факторов с их ранжированием по силе влияния на социальность как основы технологизации процессов управления социальностью в пространстве и времени.

Ключевые слова: социальность, категория, обоснование, реалити, оцінка, деструкції, управління, інформація, фактори впливу.

Рис.: 1. **Бібл.:** 6.

Каховская Елена Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, докторант, кафедра государственного управления и местного самоуправления, Днепропетровский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины (ул. Гоголя, 29, Днепропетровск, 49044, Украина)

E-mail: elenakdn@rambler.ru

Kakhovskaya Y. V. Conceptual Basis of Information Regulations of Sociality

The content of the category «sociality» is considered and substantiated. The characteristics of the real state of sociality in the national economic space are given and managerial destruction is cultivated. A set of factors and their ranking by the force of impact of sociality as a basis of the technology processes of sociality in space and time is offered.

Key words: sociality, category, substantiation, reality, evaluation, destruction, management, information, factors of influence.

Pic.: 1. **Bibl.:** 6.

Kakhovskaya Yelena V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, Department of Public Administration and Local Self-Government., Dnipropetrovsk Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine (vul. Gogolya, 29, Dnipropetrovsk, 49044, Ukraine)

E-mail: elenakdn@rambler.ru

Реформи, які стартували на початку 90-х років ХХ століття в Україні, охопили практично усі сфери національної економіки. Їх головною метою була соціальна конверсія економіки, або підпорядкування економічних детермінант соціальним відносинам. Мова не йде про проект формування на їх тлі чогось принципово нового. Знову ж таки, як і за радянських часів, передбачалося сформувати підвалини добробуту для переважної частини населення за зразком розвинених країн із задіянням ринкового потенціалу активізації економіки. Імператив соціальної орієнтації ринкової економіки реалізується посткласичним буржуазним суспільством і подекуди не безуспішно. Тому слушним був перехід до випробуваного світовою спільнотою інституту соціальної держави. Але її розбудова на національних теренах проводилася і проводиться досить специфічно шляхом ресоціалізації, тобто деякого відходу держави від утримання сфер соціалізаційного комплексу. Природно, що подібна специфіка, ускладнена приватизаційними процесами та переструктуруванням господарського комплексу, не відкидала масового звільнення працюючих і

маргіналізації певної кількості населення. Проте та політика реформування, яка була обрана і реалізована, привела нашу країну до групи держав з високим рівнем економічної нерівності.

У руслі цих можливих деструкцій активізувалася національна наукова думка. Різноманітні аспекти демпфірування соціальних негараздів віднайшли відбиття у працях О. Амоші, В. Бесєдіна, Д. Богині, З. Варналія, З. Галушки, В. Гейця, М. Герасимчука, В. Гришкіна, А. Гриценка, О. Грішної, С. Дорогунцова, Н. Деевої, Ю. Зайцева, Б. Кваснюка, С. Киреева, В. Куценко, Е. Лібанової, І. Лукінова, О. Новікової, В. Новікова, Л. Тимошенко, М. Чумаченка та багатьох інших. Разом з тим, незважаючи на вагомий теоретичний доробок, соціальні реалії засвідчують про прояв прогалін теоретико-методологічного характеру, які потребують негайного заповнення. Поставили й інші виклики, пов'язані з виконанням соціального призначення державою.

Перш за все, до останнього часу відсутній методологічний фундамент «соціальності», який власне є продуктом функціонування соціальної держави. Дискусійна

сторона цього питання зумовлює нестійкість теоретичних конструкцій як самої категорії, так і проектів забезпечення соціальної динаміки, які базуються на ній. Розбіжність методологічних підходів до тлумачення змісту «соціальності» призвела до певної неспроможності системного сприйняття інваріантів соціалізації економіки і втрати керованості соціалізаційними процесами.

Метою статті є визначення категорії «соціальність» та опрацювання на її основі концептуальних основ утримування параметрів соціального простору в діапазоні прийнятних змін.

Сьогодні вже не викликає дебатів проблема сутності суспільства. Поняття «суспільство» при всій множині його визначень зводиться за загального підходу до «...середовища цивілізованого перебування людини» чи то «системи зв'язків і відносин між людьми» [1, с. 5]. Йдучи далі, можна поглибити аргументацію суспільства як сукупності неізолюваних між собою осіб, які знаходяться в процесі постійної взаємодії з впливом одного на іншого і навпаки. Маємо бути свідомими того, що термін «соціальний» проектується з незначними відхиленнями на тлумачення категорії «суспільство». Накладання проєкції суспільного і соціального створює логічну базу до оконтурення соціальним суспільного життя людей.

Розвиток цивілізації, або середовища перебування людини з ознаками соціального, характеризується змінами у добробуті людини або у споживанні життєвих благ. За простою логікою розвитку подій можна припустити, що на тому чи іншому відтинку історичного часу суспільство прагне з тою чи іншою силою до організації індивідів за таким варіантом, щоби по можливості забезпечити найповніше і найкраще застосування своїх продуктивних сил або здатності до вироблення життєвих благ. У бажанні виробляти більше людина воліє піднятися на верхній щабель можливостей продуктивних сил.

Варто зорієнтуватися і в іншому. Об'єднують людей не тільки продуктивні сили, а й економічні, чи то виробничі, відносини. За одним зі стверджень К. Маркса, «...виробничі відносини, ...це відносини, в які вступають люди в своєму суспільному життєвому процесі, у виробництві свого суспільного життя...» [2, с. 489]. Економічні відносини постають структурно цілісними як процеси безпосереднього виробництва, розподілу, обміну і споживання життєвих благ. Не потрібно доказів на предмет того, що в економічні відносини вступають люди зі своїми досить різними, а то й протилежними інтересами. Наявність протиріч між продукуючими індивідами, а реально нерівність між ними і відірваність в силу цього одного від іншого та й від суспільства в цілому не дозволяють прийти до взаємопорозуміння, а якщо воно досягнуто на певний термін часу, вони руйнують його. І в цьому контексті мабуть найголовніша суперечність, яка власне і постає «пружиною» виокремлення природи «соціального» та й надання руху механізмів її розвитку, пов'язана з теорією неминучого розпаду продукту праці кожного виробника на продукт для себе і продукт для суспільства. Тільки те, що продукт виробництва вбирає у себе минулу працю (витрачені засоби виробництва),

необхідну (відтворення затрат живої праці) та додаткову (втілену у додатковому продукті) працю, засвідчує про складність економічних відносин, що власне і виступає методологічним ядром природи «соціального».

У процесі соціогенезу розуміння терміна «соціальний» не стало однозначним і загально визнаним. З метою цілісного осмислення природи формування «соціального» нами було узагальнено окремі його характеристики, обґрунтовані різними авторами. Природно, що з набору ознак, висунутих відомими вченими кінця XIX ст. – початку XXI ст., можна було сформулювати декілька конструкцій «соціального». При цьому ми аж ніяк не зазіхали на авторство наукових дефініцій, а прагнули вичленити у них ті змістовні фрагменти, які не могли отримати обернене тлумачення. Можна сперечатися з приводу запропонованого узагальнення, але, на наш погляд, найбільш органічно відтворюваною структурною єдністю є сприйняття «соціального», як об'єктивованого гетерогенного відношення, що виникає між людьми в процесі діяльного спілкування незалежно від волі й свідомості і спрямованого на зменшення або усунення неприйнятної асиметрії у їх доходах, безпосередньо, та задоволенні основних життєвих потреб, зокрема.

Нерівність за доходами чинить достатній за проявами вплив на усі сторони суспільного життя. Перш за все, заможні прошарки інвестують прямо чи то опосередковано в економіку майбутнього, а менш забезпечені спрямовують доходи на поточне споживання чим стимулюють розвиток національної економіки. Але підтримання попиту на продукцію національних товаровиробників пов'язане з абсолютним рівнем середньодушових доходів і мірою співвідношення їх індексу з індексом цін на споживчі товари.

Зменшення майнової і доходної нерівності населення сприяє економічному зростанню та розширенню участі усіх верств населення у ньому, соціальній інтеграції та взагалі гармонізації соціально-економічних перетворень. Посилення асиметрії у доходах, навпаки, провокує масштабну бідність, знижує економічну активність, викликають соціальне напруження, послаблення якого вимагає значних бюджетних витрат і т. ін.

Безумовно, не слід сприймати рівність у доходах як ідеал, а прагнення до нього нагальною необхідністю. Нерівномірність у доходах є неминучою властивістю будь-якої економічної діяльності в силу того, що суб'єкти, які залучаються до неї та її здійснюють, від природи і якості набутих знань і досвіду є визначально нерівними. До того ж, асиметрія у можливостях формування власного матеріального достатку доповнюється нерівністю у доходах, яка визначається місцем проживання, участю у тому чи іншому виді економічної діяльності, економічною активністю, мірою зайнятості на підприємстві різних форм власності, соціальною відповідальністю роботодавця і т. ін.

Для діагностики відмінностей у доходах використовують ряд коефіцієнтів диференціації, змістом яких є встановлення у різних ракурсах розмірів перевищення доходів високодохідних груп населення порівняно з малодохідними. За діючими методичними рекоменда-

ціями диференціація доходів населення оцінюється за допомогою коефіцієнтів диференціації доходів, до яких відносять коефіцієнт фондів, децильний коефіцієнт диференціації доходів, коефіцієнти концентрації доходів та показники структури розподілу доходу. Щодо реального стану з розшаруванням населення за грошовими доходами, то середньодушовий дохід у вищій децильній групі порівняно з аналогічним показником нижчої децильної групи був у 2000 р. за нашими розрахунками вищим у 627,5 раза, а у 2009 р. – у 1093,0 раза [3]. Як наслідок, у суспільстві набули поширення різного роду обмеження для значної частини населення.

Логічно припустити, що для недопущення деструктивної нерівності не слід виходити за рамки її критично-порогових значень. За результатами досліджень деяких фахівців, розрив між доходами 10% найбільш багатих прошарків населення і 10% найбільш бідних за м'якими підходами не може перевищувати 6 разів [4, с. 192], а за більш жорсткими – 8 разів [5, с. 413] і навіть – 10 разів [6, с. 241].

Порівняння реального стану щодо глибини соціальної диференціації з граничними величинами, вихід за які призводить до руйнівних тенденцій щодо соціальної безпеки, підтверджує факт домінуючої у розвитку тенденції до посилення економічної нерівності населення та унеможливлення їх пом'якшення через механізми саморегулювання. Керуючись неспростовною аксіомою щодо залежності економічного зростання від звуження діапазону розбіжності у доходах, є всі підстави кваліфікувати виокремлений стан з доходною асиметрією в нашій країні як втрату керованістю соціально-економічними змінами.

Не можна абстрагуватися від того, що здатність органів управління забезпечується мірою відтворення нею підпорядкованості виробництва і сфер, його опосередковуючих, процесові розвитку, але не взагалі, а зміні рівня життя людини, задоволення і реалізації її потреб. Управління будь-якою складною системою, а тим більше управління соціального розвитком, покликане не просто фіксувати певні стани в асиметрії доходів, а запобігати виникненню та нарощуванню соціального напруження від неї.

Сьогодні діяльність управлінських структур по розробці та реалізації проектів забезпечення соціальності у суспільстві, масштаби якої зовсім незначні, не забезпечені суто управлінською інформацією. Мова йде про інформацію, яка утримує дані об'єктивного опису ситуації у різнобічному спектрі питань, але існує у розпорошеному, а то й прихованому вигляді й потребує її виділення специфічним чином. У тих формах, в яких вона існує, не завжди зручно її застосувати для формування, реалізації і відслідковування повноти впровадження управлінських рішень. Природною реакцією осіб, які приймають рішення щодо адекватної відповіді на виклики суспільного життя, є пошук шляхів і форм звуження амплітуди коливань характеристик соціальності. Їх визначення та правильність формулювання управлінських дій за ними знову ж таки пов'язуються зі збором та обробкою інформації щодо усіх процесів, які можуть привести до змін соціальності як в бажаному, так і неприйнятному напрямках. При цьому управлінська ситуація

як складна субстанція розвивається настільки динамічно, що невміння чи то неможливість розглянути її через призму не наявної, а необхідної інформації з урахуванням вектора і наслідків розвитку вихолощує силу управлінського впливу й заганає її у тупик. За такого проходження процесів розвитку під впливом різних за силою управлінських рішень вони можуть гальмуватися і навіть переорієнтовуватися у зворотному напрямку. У силу виокремлених нюансів вирішення проблем соціальності призупиняється час від часу на невизначений термін через економічні негаразди, пов'язані з незбалансованістю випуску товарів і послуг, а значить, і стохастичністю та мінливістю. Як наслідок, у рамках економічної системи проходять зміни, за яких її параметри щодо соціальності або зберігаються, або втрачаються з загостренням соціальних проблем. Чим більшим стає розрив між рівнем життя крайніх децилів населення від некомпетентних та несвоєчасно прийнятих управлінських рішень, тим більшою стає загроза втрати керованості соціалізаційними процесами взагалі.

Постає питання щодо можливостей упорядкування розпорядчо-організаційних, регуляторних і інших функцій держави в контексті виконання нею соціальних зобов'язань. Практика господарювання і реальні дії управлінських структур за різними векторами підтверджують наявність такої можливості за умови попередньої сконцентрованості зусиль в галузі вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності. Реалізація цієї вимоги складає зміст технології прориву, тобто просування вперед у зменшенні діапазону нерівності в доходах за рахунок іновування методології оцінки й відслідковування соціальності. Мова йде про встановлення загальних, чи то уніфікованих певними способами, показників, адекватно характеризуючих процеси змін вектора соціальності, розробку і застосування ідентичних методів, процедур фіксації показників і операцій аналізу чинників впливу, а також створення організаційно-методичних умов для оперативного втручання у разі необхідності проведення коригуючих дій щодо проходження соціальних перетворень. Мається на увазі просування у напрямку створення цілісної теоретичної і методологічної концепції освоєння простору соціальності на основі розробки і використання технології управління по інтегральному соціальному результату. Виходячи з того, що будь-який соціальний процес можна розщепити на складові, логічно припустити існування можливостей до їх інтегративного поєднання. Кожна політика, у тому числі й соціальна, планується і визначається щодо виконання за специфічними показниками. За визначенням фахівців, для оцінки будь-якого складного процесу достатньо охопити його описом у межах не більше 11 показників [6, с. 280].

Загальне бачення набору показників, найбільшою мірою відтворюючих динаміку соціальності в розрізі територій, ми сформуваємо на підставі особистих думок фахівців регіонального управління та результатів впровадження прийнятих управлінських рішень по регіонах різної спеціалізації та рівня розвитку. Не претендуючи на вичерпне заповнення інформаційної ніші щодо чин-

ників впливу на соціальність у розвитку регіону, ми все ж таки вважаємо, що в перехідний період формування бюджетів і в його рамках окремих програм слід проводити їх за розподілом, репрезентованим на рис. 1.

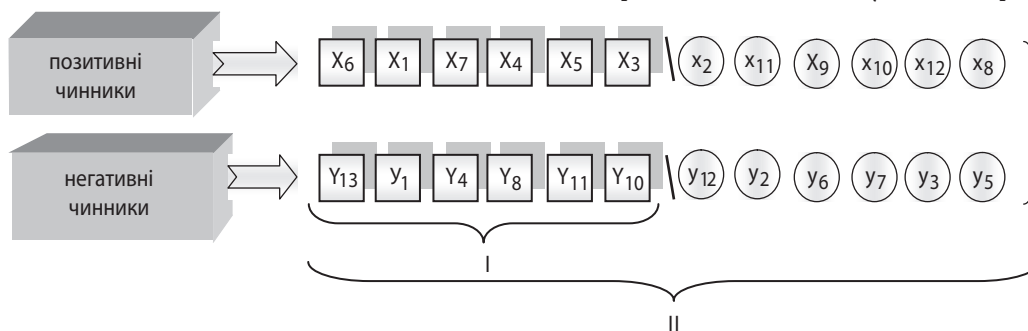

Рис. 1. Розподіл чинників за силою впливу на соціальність у розвитку територій

Умовні позначення:

I (група чинників оперативного реагування на зміни соціальності): *чинники позитивного впливу* – X_6 (середньомісячна заробітна плата), X_1 (відповідність ціни і вартості робочої сили згідно з європейським вектором розвитку), X_7 (рівень зайнятості населення), X_4 (забезпеченість населення житлом й інфраструктурою його обслуговування), X_5 (стан здоров'я населення), X_3 (форма власності на засоби виробництва); *чинники негативного впливу* – Y_{13} (ціноутворення на товари широкого вжитку і послуги), Y_1 (рівень інфляції), Y_4 (корупція у владних структурах), Y_8 (реальний розрив у доходах між крайніми децилями населення), Y_{11} (кількість непрацюючих членів сім'ї), Y_{10} (стан злочинності);

II (додаткова група чинників розширеної діагностики соціальності): *чинники позитивного впливу* – x_2 (місце проживання і вид економічної діяльності), x_{11} (відповідність поведінки суб'єктів господарювання ринковим канонам), x_9 (структура господарського комплексу), x_{10} (використання виробничих ресурсів), x_{12} (розвиток малого підприємництва), x_8 (розвиток індустрії послуг); *чинники негативного впливу* – y_{12} (обґрунтованість пільг і привілеїв), y_2 (перерозподіл ресурсів на користь тіньової економіки), y_6 (соціальна підтримка незаможних верств населення), y_7 (демографічне навантаження непрацездатними), y_3 (асиметрія моралі у відносинах між 10% найбагатших і п'ятьма нижніми децилями населення), y_5 (міграція працездатного населення).

Практично всі запропоновані показники виміру того чи іншого чинника використовуються сьогодні по стадіях бюджетного процесу, а також на відповідних етапах розроблення прогнозів і програм економічного і соціального розвитку країни та її регіонів. Проте, до останнього часу інформаційне навантаження ними системи управління щодо реалізації функції забезпечення соціальності у розвитку характеризується одновекторністю в полі необхідних змін. Їх інформаційний потенціал спрямований виключно на визначення напрямків розвитку окремих видів економічної діяльності та сфер соціалізації. Реально ж в управлінні соціальністю постала нагальна потреба посилення взаємодії організаційних, економічних, соціальних, фінансових, техніко-технологічних, інноваційних, інвестиційних, правових, природних і інших ресурсів тобто підкріплення дії одного комплексного чинника іншими і досягнення на цій основі синергетичного ефекту.

Цю вимогу, обумовлену відсутністю диференціації такого складного цілого, як соціальність, у специфічних умовах національної економіки на частини за мірою впливу, усуває запропонована типологізація чинників позитивного і негативного характеру. Якщо до цього впливовість чинників на певний термін часу визначалася шляхом багатократного перебору і фіксації змін у відповідних локальних показниках, то здійснена теоретична типологізація чинників дозволяє технологізувати процеси управління соціальністю у просторі і часі.

ВИСНОВКИ

Соціальність дістає змістовний прояв як об'єктивоване гетерогенне відношення, що виникає між людьми в процесі діяльного спілкування і спрямоване на

зменшення або усунення неприйнятної асиметрії у їх доходах. Справжнє, системно організоване регулювання соціальності в сучасній Україні потребує організаційно-методологічного налагодження. Для інформаційного забезпечення управлінських процесів щодо зменшення діапазону нерівностей у добробутному аспекті обґрунтовано позиціонування чинників позитивного і негативного за силою впливу на соціальність. На підґрунті виокремленого у результаті дослідження набору чинників відкривається можливість до формування не тільки цілісних програм нарощування соціальності на тривалий час, але й до створення досить гнучких при необхідності модифікацій оперативного втручання в поточні процеси формування соціальності і їх корекції.

І ці управлінські дії за впливом на соціальність є багатовимірними, взаємопов'язаними і взаємообумовленими, тобто досить складними. До того ж, усі можливі управлінські рішення щодо збалансованих змін чинників впливу на соціальність є варіантними, а тому доводиться мати справу з нелінійно розвиваючимися системами. Залежно від інформаційного забезпечення ситуацію з соціальністю на тій чи іншій території можна розглядати в статично або в динаміці. Конкретизація засад управлінської діяльності на принципах конструктиву поєднання «комплексу чинників позитивного впливу на соціальність – комплексу чинників негативного впливу на соціальність» має відбуватися на підставі спеціально розробленого інструментарію, який би дозволяв моделювати ситуацію в цілому, відслідковувати фактичні стани і до того ж визначити міру їх наближення до якихось віх. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Таран В. О. Соціальна філософія: навч. посіб. / В. О. Таран, В. М. Зотов, Н. О. Резанова. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 272 с.

2. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т. 3. Ч. I и II. Книга III: Процесс капиталистического производства, взятый в целом. / К. Маркс. – М. : Госполитиздат, 1951. – 932 с.

3. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

4. Галушка З. І. Соціалізація трансформаційної економіки: особливості, проблеми, пріоритети: монографія / З. І. Галушка. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2009. – 408 с.

5. Національна економіка: підручник / За ред. П. В. Круша. – К. : Каравела; Піча Ю. В., 2008. – 416 с.

6. Гусаров Ю. В. Управление: динамика неравновесности / Ю. В. Гусаров. – М. : ЗАО «Изд-во «Экономика», 2003. – 382 с.